

a křížení rolí v profesi tlumočnicka

Radka Horáková
PdF MU, Brno 2017

Osnova:

I. část

- o charakteristika pojmu CODA – souvislost s českým prostředím
- o neslyšící rodiče – jejich rodičovské schopnosti
- o psychické, sociální a komunikační zázemí slyšícího potomka neslyšících rodičů (bilingvismus a bikulturismus)

II. část

- o problematika křížení rolí v profesi tlumočnicka - tlumočení dětí svým rodičům, tlumočení dospělého potomka svým rodičům (popř. i dalším rodinným členům apod.)
- o sociální aspekt tlumočnických služeb vs. "komerční tlumočení,"
- o diskuze a shrnutí pro tlumočnickou praxi

Slyšící děti neslyšících rodičů

X

Children of Deaf Adult (CODA)

06.11.2017

Organizace CODA

- o **CODA** je mezinárodní organizace, která byla založena v roce 1983 v Kalifornii za účelem zvýšení povědomí o rodinách, ve kterých vyrůstají slyšící potomci neslyšících rodičů.
- o Tento záměr je doprovázen zajišťováním vzdělávacích příležitostí pro tyto jedince a zajišťováním aktivit vedoucích k jejich individuálnímu růstu a uvědomování si sebe sama jako součásti slyšící/neslyšící společnosti.

(<http://www.coda-international.org/resources.html>)

CODA x KODA

- o **KODA (Kids Of Deaf Adults)** je označení pro organizaci jedinců mladších 18 let, kteří mají neslyšící rodiče, kdežto její sesterská organizace CODA je sdružení určené pro slyšící potomky neslyšících rodičů, kteří hranice 18 let již dosáhli a dobrovolně se rozhodli stát se členy tohoto seskupení.

<http://www.mmkoda.org/>

<http://www.mdkoda.org/index.html>

06.11.2017

Co/kdo je a co/kdo není CODA:

(Millie Brother, 21. 8. 1987 - <http://www.coda-international.org/artisticcoda.html>)

- o **CODA** je organizace založená na předpokladu, že slyšící potomci neslyšících rodičů mají v této společnosti stejná práva a pracují na této myšlence – respektují ji...
- o **CODA** nejsou „mluvící ústa“ neslyšících lidí, CODA nevěří tomu a neztotožňují se s tím, že by slyšící měli mít monopol nad sebeuvědomováním neslyšících...

06.11.2017

- o **CODA** je skupina, ve které se lidé setkávají, společně přemýšlejí a plánují další společné aktivity založené na sdíleném dědictví...
- o **CODA** není skupina sebelítostivých stěžovatelů (reptalů), soustředěných na pomlouvání a očerňování kohokoliv z komunity slyšících či neslyšících...
- o **CODA** je možnost – volba, která nikdy před tím neexistovala...

- o **CODA** není jediná odpověď pro všechny slyšící potomky neslyšících rodičů...
- o **CODA** je organizace, která rozpoznává a poukazuje na jedinečnou hodnotu společného zázemí CODA členů a podporuje (prosazuje) myšlenku být hrdý a pyšný na jejich „bikulturní“ zkušenosti...
- o **CODA** není organizace schvalující jednání lidí, kteří zneužívají svého zázemí a svých zkušeností z bikulturního prostředí k manipulativním účelům...

- o **CODA** nezobecňuje zkušenosti jednotlivých členů do takové míry, aby ztratili vlastní identitu...
- o **CODA** je místo, kde se příslušníci této skupiny mohou smát, plakat, hihňat se a vtipkovat, mluvit, křičet, či rozumět si navzájem...
- o **CODA** nepodniká nic z výše uvedených aktivit na účet svých neslyšících rodičů či někoho z komunity neslyšících...

*„CODA nejsem jenom JÁ, CODA jsme MY....
Společně můžeme dělat změny, můžeme dělat
vše, na čem nám záleží.“*

- o Osobní zkušenost (R. Horáková) – účast na mezinárodní CODA konferenci v Barceloně v červnu 2007 – 120 účastníků z 16 států: Austrálie, Brazílie, ČR, Holandska, Itálie, JAR, Kanady, Kosova, Německa, Norska, Nového Zélandu, Rakouska, Švédska, Turecka, Velká Británie a USA.

06.11.2017

Situace v ČR

CODA – slyšící potomci neslyšících rodičů, o. s.

- o Občanské sdružení **CODA – slyšící potomci neslyšících rodičů** (zkratka CODA o. s.), bylo na MV zaregistrováno 13. 6. 2008 – předseda sdružení Bc. Karel Redlich

Charakteristika činností:

- o organizovat a pořádat setkání dospělých slyšících potomků neslyšících rodičů za účelem vzájemného sdílení svých zkušeností,
- o umožnit slyšícím dětem neslyšících rodičů, aby mohly poznat někoho, kdo je „stejný“ jako ony,
- o pořádat besedy s neslyšícími rodiči, kde by dospělí CODA na základě vlastní zkušenosti mohli přiblížit neslyšícím rodičům postavení jejich slyšících dětí v rodině,
- o pořádat semináře a tematická setkání pro tlumočníky, příp. pořádat besedy se slyšícími rodiči neslyšících dětí, kde by CODA mohli slyšícím rodičům pomoci uvědomit si, že hluchota nebrání člověku vést plnohodnotný život.

CODA jedinec

o Vývoj jazyka

- není potvrzeno, že by byl výskyt narušené komunikační schopnosti u slyšících potomků neslyšících rodičů vyšší, než u dětí vyrůstajících ve slyšícím prostředí
- nedostatečný mluvní vzor v rodině lze nahradit zajištěním kontaktu se slyšícími alespoň v rozsahu 5 – 10h týdně

(Schiff- Myers, in Singleton, Tittle, 2000)

- o Fenomén ve výchově slyšících dětí neslyšícími rodiči – při vzájemné komunikaci nevyužívají znakový jazyk, preferují orální projev i přes sníženou srozumitelnost vlastního řečového projevu a výskyt gramaticky nesprávných formulací.

Výsledek?

- o Slyšící potomek neumí ZJ a interakce mezi rodiči a dítětem je omezená a nevyvážená. Vztah může být narušen, rodiče negativně hodnotí své dítě.

o *Sebepojetí* – přehnaná zodpovědnost, tendence „pomáhat a řešit“ záležitosti za rodiče – do jisté míry ztráta dětské bezstarostnosti.

o *Sociálně-emocionální vývoj* – citlivější na negativní reakce okolí na odlišnost dítěte a jeho rodičů.

Bilingvismus

- o **Bilingvismus** - v psycholingvistice znamená střídavé používání dvou jazyků (popř. i tří a více jazyků) jediným mluvčím.
- o V sociolingvistice jde o **bilingvismus sociální**, tzn. dvojjazyčnost celých skupin společnosti, někdy i o společnost celou (př. typickým bilingvním státem je Kanada, Belgie,...).

- o v souvislosti s problematikou CODA jedinců chápeme **bilingvismus** jako souběžné osvojování dvou jazyků, kdy si slyšící potomci neslyšících rodičů ve většině případů osvojují „český jazyk“ a „český znakový jazyk“. Kromě jazyků si však tito jedinci osvojují zároveň dvě kultury - kulturu většinové slyšící společnosti a kulturu komunity Neslyšících.
- o osvojování dvou kultur je označován jako **bikulturismus**.

- o CODA potomci vytvořili vlastní **bikulturní a bilingvální komunitu**, kdy podle Prestona (1996) neupřednostňují ani svět slyšících ani svět neslyšících. Uvědomují si však, že nejpřirozeněji se cítí v kontaktu s osobami, které sdílí jejich zkušenosti dvou kulturních prostředí.
- o Podle Prestona (1996) je pro slyšící potomky neslyšících rodičů společná „*dvojznačná identita*“ – mluvenou řečí se identifikují se slyšícími, komunikací ve znakovém jazyce s rodiči a s ostatními neslyšícími se začleňují do světa neslyšících. Liší se tedy od majoritní společnosti slyšících, protože bez potíží komunikují s neslyšícími a liší se od svých neslyšících rodičů, protože mohou mluvit a slyšet. To je může utvrzovat v domněnku, že jsou výjimeční, ale zároveň mohou pociťovat, že k nikomu nepatří.

Neslyšící rodič

- o rodičovské schopnosti neslyšících rodičů – výzkumné šetření (Schirmer et al., 2000)
- *období raného věku* – menší citlivost k podnětům od svých slyšících dětí, menší reakce na vokalizaci dítěte, méně doteků – doteky užívány především k navázání kontaktu – tyto projevy ovšem neznamenaají menší rodičovskou citlivost!
- *v pozdějším období* nebyly zjištěny žádné specifické odlišnosti v postoji neslyšících rodičů ke svým slyšícím potomkům ve srovnání se slyšícími rodiči

- o narození slyšícího potomka může u neslyšících rodičů *evokovat různé pocity*: radost smíšená s pochybnostmi s ohledem na vlastní schopnosti zvládnout výchovu, obava z odmítnutí ze strany dítěte kvůli hluchotě, objevuje se i závist....
- o *komunikace s dětmi* - přestože rodiče mezi sebou komunikují znakovým jazykem, při komunikaci s dětmi měli tendenci používat mluvenou řeč doprovázenou znaky (příp. bezhlasně artikulovali) - různé důvody, např. pocit udržení si soukromí, rodič není kompetentní užívat ZJ, příp. nenalezení vhodných výrazů ve ZJ pro komunikaci se slyšícím dítětem,...

- o z důvodu absence sluchových vjemů a vlastní nejistoty u rodičů se může objevit *nerovnováha ve vztazích* (změna hierarchie)
 - závislost rodičů na dítěti (zachovaná funkce sluchu je chápána jako lepší schopnost se orientovat ve světě, v dění kolem...)
- o projevy nejistoty, váhání a pochybnosti se mohou odrazit na výchovném stylu neslyšících rodičů

o rodičovská intuice – může být horší u neslyšících vyrůstajících v internátním prostředí, neboť nemají zažité modely chování a dodržování rolí rodič – dítě

o slyšící prarodiče – narození slyšícího vnoučete mohou vnímat jako svou „druhou šanci“ (nenaplněné rodičovské představy se snaží realizovat ve vztahu ke svému vnoučeti), objevuje se vměšování do záležitostí neslyšící rodiny, podrývání autority, ...

- o užívání znakového jazyka jako primárního komunikačního systému, sebevědomí neslyšících, vyrovnání se s hluchotou
- o vazba na komunitu neslyšících – negativní reakce na KI - př. film Sound and Fury, USA, 2000 (ukázka na <https://www.youtube.com/watch?v=F0uAx7N1TYs&feature=related>)

Vybrané rady pro neslyšící rodiče slyšících potomků

(Singleton – Tittle, 2000)

- o Zajistěte pro dítě možnosti setkávat se jak se slyšícími, tak s neslyšícími vrstevníky.
- o Poskytněte svému slyšícímu dítěti pocit bezpečí a rodičovské náklonnosti, respektujte dětskou „dvoukulturnost“ a podporujte dítě v rozvoji bilingvální komunikace.
- o Navažte kontakt s dospělým slyšícím potomkem neslyšících rodičů, který může v rodině figurovat jako „kulturní zprostředkovatel“ a vzorový model pro vaše dítě.
- o Požadujte, aby ve ZJ s vámi komunikovali všichni členové rodiny (vyhýbat se situacím, kdy je nejstarší dítě pasováno do role tlumočnicka pro ostatní rodinné příslušníky).
- o Využívejte profesionálních tlumočnických služeb, výhody nových technologií (PC, skype, e-mail,), nevnímejte své dítě jako zprostředkovatele informací nebo tlumočnicka.
- o ...

06.11.2017

Pozice „CODA tlumočnicků“

- o Presentace výsledků výzkumného šetření provedeného Mgr. Romanem Vránkem v rámci diplomové práce na PdF MU Brno, 2010 - „*Slyšící potomci neslyšících rodičů jako tlumočníci*“.
- o Osloveno bylo 31 osob, samotný výzkumný soubor nakonec tvořilo **17** slyšících potomků neslyšících rodičů, kteří v současné době působí jako tlumočníci.
- o Hlavním výzkumným cílem bylo popsat situaci tlumočnicka pocházejícího z neslyšící rodiny a zjistit, jaké názory mají potomci neslyšících rodičů jako tlumočníci.

Vránek, R., 2010

	ženy	muži
25 - 35 let	4	3
36 - 45 let	4	2
46 - 55 let	1	2
nad 55 let	0	1

06.11.2017

Proběhlo ověřování následujících pěti výzkumných tezí:

o CODA tlumočníci se vyhýbají některým tlumočeným situacím na základě negativních zkušeností z dětství. NE

- více než polovina dotazovaných si vybavila negativní zážitky spojené s tlumočením v dětství – „*tahanice po úřadech, tlumočení u televize, telefonování, spory v rodině,...*“, to ale podle 13 informantů nemá vliv na výběr a zajištění tlumočení v současnosti.

06.11.2017

o CODA tlumočníci upřednostňují tlumočení situací, které obvykle znají. NE

- většina (13) dotazovaných uvedla, že si nevybírá situace, při kterých budou tlumočit. Připustili ovšem, že jistější se cítí v běžných situacích (komunitní tlumočení).
- to, že v některých případech tlumočníci odmítají zajistit tlumočení, nebo se necítí kompetentní zajistit tlumočení v dané oblasti, nesouvisí se zážitky z dětství. Vedou je k tomu jiné důvody – např. nedostatečná znaková zásoba v požadované oblasti u žen (ve sportu či v technice), konference, tlumočení na kameru apod.

o Neslyšící klienti často očekávají od CODA tlumočnicků více než jen pouhý jazykový překlad (např. se jedná o radu, vyjádření vlastního názoru k tlumočené situaci, apod.) **ANO**

- všech 17 informantů uvedlo, že se od nich ze strany neslyšících klientů očekává více než tlumočení

V souvislosti s dodržováním etického kodexu se objevují tyto názory:

...„problém jeho postavení v systému sociálních služeb – je použitelný pouze u komerčního tlumočení nebo u velmi uvědomělého neslyšícího člověka“...

... „hlavně, když jde o mentálně slabšího neslyšícího. V těchto případech ať chceme či ne je skoro povinností mu pomoci v dalších úkonech“...

... „CODA budou převážně dělat „špinavou práci“ – tlumočit problematickým klientům v terénu (tahat neslyšící z problému, tam etický kodex půjde stranou), zatímco tlumočníci neCODA budou tlumočit semináře, na školách apod. Skuteční klienti si chtějí vybudovat vztah s jedním popřípadě více tlumočníky, ale stejnými tlumočníky, tím vzniká vazba...“...

o CODA tlumočníci upřednostňují tlumočení rodinným příslušníkům nebo neslyšícím klientům z okruhu známých. **NE**

- 13 informantů uvedlo, že své příbuzné při tlumočení nepreferují (ale ani neodmítají)

o Při tlumočení osobě, kterou tlumočnické dobře zná, má CODA tlumočnické tendenci zaujímat osobní postoj k tlumočené situaci. ANO

- přestože každý tlumočnické někdy ve své tlumočnické kariéře řešil neustrannost při tlumočení, pouze polovina z dotazovaných přiznává, že při tlumočení zasahuje v situaci, kdy je očividně nespravedlivě jednáno v neprospěch neslyšícího klienta. Zbylých 8 z celkového počtu 17 dotazovaných si tuto skutečnost uvědomuje, ale do jednání se nekládá.

Shrnutí a návrhy témat k diskuzi:

CODA tlumočníci:

- o zvyšování kvalifikace je nezbytné pro tlumočnickou profesi – znalost znakového jazyka nestačí... - ujasnit rozdíly mezi jednotlivými komunikačními systémy (ČZJ, znakovaná čeština), spolupráce s organizacemi tlumočnicků, ...

Neslyšící klienti:

- o zvyšovat informovanost osob se SP, jak užívat tlumočnických služeb

??? sociální služba - tlumočení s asistencí ???

Použité zdroje:

- o GROSJEAN, F. *Living with Two Languages and Two Cultures*. In PARASNIS, I. *Cultural and Language Diversity and the Deaf Experience*, Cambridge University Press, 1998
- o HORÁKOVÁ, P. Výskyt narušené komunikační schopnosti u slyšících dětí neslyšících rodičů. Diplomová práce, PdF MU Brno, 2009
- o HORÁKOVÁ, R. *Slyšící děti neslyšících rodičů – CODA organizace*. INFO Zpravodaj, č. 3, 2008
- o PRESTON, P. *Mother Fahter Deaf: Living Between Sound and Silence*, Harvard University Press, 1996
- o REDLICH, K. *I. setkání CODA*. UNIE – časopis České unie neslyšících, číslo 7 - 8/2008, ročník XVII, s. 19
- o SCHIRMER, B., R. *Psychological, Social and Educational Dimensions of Deafness*. Pearson, 2000
- o SINGLETON, J., L., TITTLE, M., D. *Deaf Parents and Their Hearing Children*. Journal of Deaf Studies and Deaf Education. University of Illinois, Oxford University Press. 2000. Dostupné na World Wide Web: <http://jdsde.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/5/3/221>
- o VRÁNEK, R. *Slyšící potomci neslyšících rodičů jako tlumočníci*. Diplomová práce, PdF MU Brno, 2010

Děkuji za pozornost.

06.11.2017